

Fordítás és / vagy költészet?

Esszékiismeret a versfordítás gyakorlatáról, esztétikai értékéről és jelentőségéről, egy józan, középútas álláspont kialakítása céljából

Mivel a versfordítás gyakorlata nem homogén, ami azt illeti, nyelv-, kor-, kultúrkör-, és persze mindenekelőtt fordítóspezifikus, a nézetek lényegét és lehetőségeinek határait illetően igencsak megoszlanak. Itt és most megpróbáljuk röviden összevetni a „konzervatív” és „liberális” versfordítási gyakorlatot, már amennyiben lehetséges ilyen szélsőséges tipológiát alkalmazni a határokat illetően, hiszen, mint azt már korábban hangsúlyoztuk, ezek a határok gyakran egybemosódnak.

Általánosságban eléggé nehéz konzervatív és liberális fordítói gyakorlatról beszélni, legfeljebb néhány jellemző sorolható fel, aminek egy része adott vers adott fordítására vagy igaz, vagy nem. A „konzervatív” versfordítás lényege nyilvánvalóan, hogy a fordító mind a formát, mind a tartalmat igyekszik a lehető leghívebben követni, és nem sokat enged ezen elhatározásából. Ez olykor jó, olykor nem, hiszen a forma és a tartalom között az egyensúlyt nagyon nehéz megtalálni, és a gyakorlatban rengetegszer előfordul, hogy az egyik a másik rovására megy. Igazából talán felesleges dolog a versfordítás adott irányzatát eredendően konzervatívnak nevezni, hiszen egyéni esetekre lebontva előfordulhat, hogy mind „konzervatív”, mint „liberális” jegyek megfigyelhetőek egy adott fordításban, például, mint ahogy Szabó Lőrinc Verlaine-fordításában láthattuk, a majdhogynem teljes tartalmi hűség az eredeti forma megbontásával jár együtt.

A fordítói „liberalizmus” ezzel szemben annyit jelenthet, hogy a fordító szabadon bánik a formával és a tartalommal is, több engedményt tesz saját maga felé, jobban elszakad az eredeti verstől és ugyan az szolgál hozzá alapul, de akár egy teljesen önálló, az eredetitől minden szempontból független új mű jön létre. A liberális műfordítás terjedhet a tartalom és a forma valamilyen egészen minimális fokú megváltoztatásától egészen az átköltésig vagy az adaptációig. Mint említettük, lehetséges részben liberális, részben konzervatív versfordítást létrehozni azáltal, ha a fordító az egyik aspektusból szinte semmit nem enged, egy másikat illetően azonban nagyon is engedékenynek bizonyul.

Versfordítói konzervativizmus és liberalizmus ütközhet abban az esetben is, hogy tulajdonképp minek is tekinti magát a versfordító? Szerzőnek, vagy az idegen nyelvű szerző mintegy szolgájának, aki ihlettől és a saját egyéniségének a fordításba való *belevitelétől* mentesen igyekszik a verset egyik nyelvről a másikra átültetni? Egyéni vagy éppenséggel jellegtelen, esetleg a fordító saját egyéniségétől nagyon is eltérő műfordítást kell létrehozni?

A fenti kérdésekre csak úgy, mint a versfordítás egyéb kérdéseire igencsak nehéz maradéktalan és mindenkit kielégítő választ találni. Tartható álláspont lehet talán az, hogy a versfordító saját egyéniségét semmiképpen sem tudja teljesen száműzni a fordításból, hiszen mindenképp ő maga, aki a fordítást létrehozza a célnyelven, ehhez pedig valamilyen egyéni nyelvhasználattal kell rendelkeznie. Alkotnia kell egy verset, amelyet a saját hangnemétől teljesen függetlenül nagy valószínűséggel nem tud elvégezni. Valamilyen fokú liberalizmusra tehát mindenképp szükség van, ha az ember le kíván fordítani adott verset egyik nyelvről a másikra. Hogy ezt szolgai módon, ihletmentesen kell-e tennie, avagy éppen arra kell törekednie, hogy valamilyen módon ugyanazt alkossa újra, amit a szerző írt, ugyanakkor mégis valami újat, attól függetlent kell, hogy teremtsen, arról megint csak meglehetősen megoszlanak a vélemények.

Az alábbiakban, hogy ne csupán általánosságban és elméletben tárgyaljuk a „konzervatív” és „liberális” versfordítói gyakorlatot, mindkettőre igyekszünk felhozni legalább egy-egy példát. Úgymond konzervatív versfordításra a magyar fordítástörténetből jó példa lehet Guillome Appolinaire *L'adieu - A búcsú* című rövid, de annál nehezebben fordítható versének Vas István általi átültetése, melyet, ha és amennyiben lehet hinni az irodalomtörténeti anekdotának, noha nyilván nem egyhuzamban, de a fordító öt éven keresztül fordított.

Appolinaire eredeti versének francia szövege:

L'adieu

„J'ai cueilli ce brin de bruyère
Souvien-toi que l'automne est morte
Nous ne nous verrons plus sur terre
Odeur du temps Brin de bruyère
mais souviens-toi que je t'attends

Szószerinti prózafordítás :

A búcsú

Leszakítottam ezt a szál hangát,
jusson eszedbe, hogy meghalt az ősz.
Már nem látjuk egymást többé a földön,
–idő illata, hangszál –
de emlékezz rá, hogy várok rád.

Vas István műfordítása :

A búcsú

„Letéptem ezt a hangszálat,
már tudhatod, az ősz halott.
E földi létben sose látlak,
– ó, idő szaga, hangszálak –
de várlak téged, tudhatod.

Ha szemügyre vesszük mind az eredetit, mind pedig a prózafordítást és Vas műfordítását, láthatjuk, hogy gyakorlatilag mind formai, mint tartalmi szempontból sikeres a műfordítás. Információvesztésre sem nagyon került sor, a fordítás gyakorlatilag egyszerre szószerinti és műfordítás. Talán annyiban kritizálható a fordítás, hogy az eredeti negyedik sora szó szerint fordítva *idő illata, hangszál, ó* indulatszó nélkül is egyetlen hangszál, nem pedig *hangszálak*, mint Vas István átültetésében, de ennek kritizálása talán már egy meglehetősen konzervatív nézeteket valló műfordító szemében is szörszálhasogatásnak tűnhet. Vasnál bravúros módon a szótagszám és a rímképlet is majdhogynem teljes mértékben egyezik az eredetivel, emellett talán valamennyire a rímek hangszimbolikáját is képes volt megőrizni, a francia *est mort – t’attend* rímpár kemény /o/ hangja a magyar „*ősz halott*” – „*tudhatod*” rímpárban is megmarad. Emellett nagy valószínűséggel kevés olyan fordító akadna, aki megkérdőjelezné a fenti műfordítás természetes hatását, azaz azt, hogy az eredeti ismerete nélkül és azt figyelmen kívül hagyva akár teljesen önálló versként is megállna magyar

nyelven. Összességében elmondható, hogy Vas István versfordítása iskolapéldája annak, hogyan lehet szöveghűen, formahűen és természetesen fordítani egyszerre, hogyan lehet mindhárom kritériumnak talán a lehető legkimerítőbben eleget tenni, Kosztolányi közismert frázisával élve *gúzsba kötve táncolni*. .

A fenti példával ellentétben azonban a versfordítói gyakorlatban sajnos nem mindig valósítható meg minden maradéktalanul, és adott vers formai vagy tartalmi nehézségétől függően a fordító esetleg olyan kompromisszumokra kényszerül, amiket eredetileg nem tervezett. Esetenként kénytelen „liberálissá” válni, azaz engedni az elveiből akkor is, ha nem feltétlenül célja. Az úgymond liberális versfordításra jó példaként hozható fel Robert Frost egyik szintén rövid versének, a *Dust of Snow*nak (szó szerinti fordításban *porhó*) Faludy György általi magyarra interpretálása.

Robert Frost versének eredeti angol szövege:

Dust of Snow

The way a crow
Shook down on me
The dust of snow
From a hemlock tree

Has given my heart
A change of mood
And saved some part
Of a day I had rued.

Szószerinti prózafordítás:

Porhó

Ahogy egy varjú
lerázta rám
a hóport

egy bürökfáról,

szívemnek

hangulatváltozást adott

és megmentett egy részt

egy napból, amelyet (addigra már) elrontottam.

Faludy György műfordítása :

Havas zuhany

Mikor az öreg kánya,

ahogy a fa alatt

álltam, nyakamba rázta

egy ágról a havat :

tréfája annyi kedvet

és örömet adott,

hogy azonnal megmentett

egy elrontott napot.

Világosan látszik, hogy Faludy igencsak liberálisan bánt a fordítói irányelvekkel minden szempontból, ami a fenti verset illeti. Már a cím fordítása során is elég lazán kezelte a verset, a *porhóból* nála *havas zuhany* a formát csak részben tartotta meg, az angol vers és a magyar fordításnak csupán rímképlete egyezik, a sorok szótagszáma (angol: 4-4-4-5 5-4-4-6, magyar: 7-6-7-6 7-6-7-6) azonban egyáltalán nem. Faludy az angol *crow* (egyfajta varjú) szót magyarra a *kánya* szóval fordította, mely egy másik, a varjútól teljesen eltérő madárfaj, ráadásul odatette elé az *öreg* jelzőt, mely az angol eredetiben nem szerepel. A varjú és a kánya magyar anyanyelvű befogadó számára nyilvánvalóan más-más asszociációkat kelt, bár a madár faji meghatározása a tartalom szempontjából mégsem olyan releváns tényező. Az angolban továbbá nem szerepel, hogy a lírai beszélő én a fa alatt állt volna, csupán annyi, hogy *dust of snow* (*porhó*) a nyakába lett rázva. Robert Frost megnevezi a fa fajtáját, Faludy ezt kihagyta saját fordításából. Frostnál nem esik szó a madár tréfájáról és arról sem, hogy az

kedvet és örömet adott volna, csupán annyi, hogy cselekedete a lírai én szívében hangulatváltozást idézett elő, mely által részben megmentett egy már elrontott napot, azonban Faludynál *azonnal megmentett egy elrontott napot*. Frost verse összességében szárazabb, lényegre törőbb, pusztán a tényközlésre hagyatkozik, Faludy azonban belevisz egyfajta könnyedséget, játékosságot, ami az eredetiben nincs meg. Részben megváltoztat, részben elvesz, részben pedig hozzátesz tartalmi elemeket az eredeti vershez, és bár műfordítása értékéből ez nem feltétlenül von le bármit is, keresve sem lehetne találni a fentinel „liberálisabb” módját a versfordítás gyakorlatának. Egyáltalán nem arra szorítkozott, hogy a formát és a tartalmat a lehető leghűbben adja vissza, hanem úgy tűnik, valami azon túlit, a versnek valamiféle megfoghatatlan atmoszféráját próbálja meg tolmácsolni, nem is sikertelenül. Felmerül azonban a kérdés, tulajdonképpen ki is írta a fenti verset, Robert Frost, avagy inkább Faludy György, Robert Frost verse nyomán? Műfordítás vagy átköltés a fenti vers? Ha a konzervatív műfordítói szemléletből indulunk ki, akkor kétséget kizáróan állíthatjuk, hogy átköltésről van szó, mely jóval kevesebb elemet őriz meg az eredetiből, mintsem fordításként lehessen kezelni. Irodalmi értéke más lapra tartozik, fordítás mivoltától azonban ilyen irányelveket követve kénytelenek lennénk megfosztani. Ha azonban a liberális műfordítói szemléletből indulunk ki és azt feltételezzük, hogy a műfordítónak nem feltétlenül a formai-tartalmi hűség megtartása a kötelessége, hanem feladata inkább azt a láthatatlan atmoszférát egy saját versben visszaadni, ami forma és tartalom mögött rejlik, akkor talán Faludy művét is bátran aposztrofálhatjuk műfordításnak.

Mivel a versfordítás nem egzakt irányelvek alapján meghatározható gyakorlat, hanem a hagyományos fordítástól eltérően sokkal inkább művészet, mint mesterség, mind konzervatív, mind liberális elveket valló művelői mellett és ellen felsorolhatóak érvek. A vitát rendezni semmiképpen sem egyszerű dolog, sőt, talán nem is lehetséges, és mindkét irányzatnak lehet és van létjogosultsága.

A versfordítást kétségtelenül sok ellentmondás övezi minden nyelvet illetően, hiszen vannak olyan fogalmak, melyek egyik nyelvről a másikra körülírás nélkül nem fordíthatóak le egy vers keretein belül. Ez nem feltétlenül a gyakorlat konzervatív vagy liberális mivoltához tartozik, azonban mindenképpen megemlítendő és a fordítói gyakorlat milyenségével szorosan összefügg. A magyarban sokat emlegetett példa a *betyár*’ szó, mely angolra például nem fordítható le egyetlen szóval, ennek pedig kevésbé nyelvi, mintsem inkább kulturális háttere van. Hiszen a *betyár* jelentése leginkább *a XIX. század Magyarországon útonállásból élő szegénylegény, melynek alakjához a korban sajátos képzettársítások és hiedelmek kapcsolódtak*. Az *outlaw*, *rascal*, *bandit* vagy *footpad* szavakkal való angolra fordítás által

ugyan az angol befogadó képet kaphat róla, hogy egy bizonyos fajta útonállóról van szó, de a *betyár* alakjához társuló, tipikusan magyar asszociációk számára ismeretlenek maradnak. Ilyen esetben legfeljebb annyit tehet a fordító, hogy dőlt betűkkel meghagyja az eredeti formát a fordított szövegben, és lábjegyzetben közli, hogy az adott, tipikusan a forrásnyelv kultúrkörébe tartozó, más nyelveken jelentős tartalmi veszteség nélkül visszaadhatatlan fogalom tulajdonképp mit is takar. Erre másik gyakran idézett például szolgálhat Petőfi híres sorai: „*Valaki megölte magát, / az hozta ezt a rossz időt...*”. Hiába fordítják le akkurátusan bármilyen nyelvre, ha nincs ott a fordítás mellett lábjegyzetben megemlítve, a célnyelvi befogadó legfeljebb csak sejtheti, hogy igen, létezik egy olyan magyar népi babona, mely úgy tartja: ha hirtelen rosszra fordul az időjárás, akkor valaki a környéken valószínűleg öngyilkosságot követett el. Ez pedig nem mond ellent annak az állításnak, hogy tulajdonképp minden fordítható minden nyelvről minden nyelvre, csak éppen versek esetén ez az igencsak kötött terjedelmi kritériumok miatt az esetek többségében nem kivitelezhető tartalmi veszteség vagy az eredeti forma részleges vagy teljes megbontása nélkül. És ez az a pont, ahol mind a konzervatív, mind pedig a liberális műfordítók egyet kell, hogy értsenek egymással legalább részlegesen.

Miután nagyjából képet kaptunk róla, milyen szélsőségek között lehet mozogni a versfordítás gyakorlata során, a kérdés még mindig nyitva marad: művészi tevékenység-e a versfordítás, vagy nem több mint műhelymunka, mesterség, mely tulajdonképpen megtanulható? Ezt a kérdést illetően is számtalan érv és ellenérv sorolható fel, valamelyik oldalon pedig mindenki, aki bármilyen formában kapcsolatba kerül a versfordítással, kénytelen állást foglalni. Mi is ezt kell, hogy tegyünk, ezért jelen dolgozat a versfordítást leplezetlenül művészeti tevékenységként fogja kezelni. A továbbiakban éppen ezért arra kívánunk kitérni, tulajdonképp milyen érvek is sorolhatóak fel amellet, hogy a versfordítás nem pusztán mechanikus fordítói munka, csupán a szokványosnál nehezebb, hanem igenis művészeti tevékenység, melynek egy része, akárcsak más művészeti tevékenységek esetében, ugyan megtanulható, egy bizonyos meglévő művészi tehetség híján azonban az emberből talán sosem válik jó versfordító. A versfordítás tehát számos érv alapján tekinthető sokkal inkább művészi tevékenységnek, mintsem a hagyományos fordítói gyakorlathoz teljes mértékben hasonló, részint sematikus, és pusztán nyelvismereten múló munkafázisok összességének.

A kérdés a mellette szóló érvek ellenére azonban újra és újra felmerül a versfordítás története során, hogy tulajdonképpen artefaktumot, művészi alkotást létrehozó művészi munka, vagy csupán nem több mint a fordítói munka egy igencsak nehéz válfaja, mely ugyan

magas szintű képzettséget és rengeteg gyakorlatot igénylő tevékenység, de azért valahol a művészet alatt helyezkedik el a hierarchiában? Másik gyakran ismételt kérdés, hogy tulajdonképpen több-e, avagy kevesebb a versfordítás, mint a versírás, és ha igen, milyen szempontból?

Nos, először is, mivel a versfordítás hangsúlyozottan csak egy bizonyos szinten tanulható meg és „jó” vagy „rossz” mivoltának megítélése teljesen szubjektív elbírálás alá esik, talán mindenképpen megérdemli, hogy művészeti tevékenységnek nevezzük. Hiszen a legtöbb versfordító általában maga is költő, azaz olyan művész, aki képtelen elszakadni a saját költői hangjától, ezért akarva-akaratlanul kénytelen azt belevinni a fordításába. Mechanikusságról az esetek többségében nem nagyon lehet beszélni, hiszen minden idegen nyelvű költő és minden idegen nyelvű vers teljesen más tartalmat és hangulatot hordoz, minden egyes vers egy újabb kihívás a fordító számára. Ugyan a versfordító mozgástere bizonyos szempontból mindenképpen szűkebb, mintha mindenfajta útmutatás híján kellene saját verset írnia, azonban akkor sem támaszkodhat pusztán a forrásnyelv ismeretére és a szótárra. Valami olyan többlettel kell rendelkeznie, ami nem megragadható, nem igazán definiálható. Nem igazán lehet egyértelműen megragadni, hogyan is dolgozik és kell hogy dolgozzon a versfordító, hiszen a nyelvtudomány és az irodalomtudomány legfeljebb csak bizonyos aspektusait képes egyértelműen megragadni és leírni. Példának okáért a szerkesztői munka, amely hagyományos értelemben vett fordítást illetően garancia lehet a fordítás jó minőségét illetően, versfordítás esetében semmire sem garancia, hacsak nem a tartalmi hűségre. A művésziséget, már amennyiben lehet művésziségről bármiféle egyértelmű keretek között beszélni, a szerkesztői munka semmiképpen sem garantálhatja, hiszen a szerkesztő maga nem művészi tevékenységet végez, pusztán bizonyos egzakt és egyértelműen leírható tartalmi szempontok alapján képes véleményt alkotni adott vers adott fordításáról?

De képes-e egy szerkesztő ellenőrizni, hogy forma és tartalom tökéletes, vagy legalábbis majdnem tökéletes harmóniában áll egymással adott vers adott fordításában? Talán csak akkor, ha az adott művet nem szerkesztői, azaz „szakmai” szempontból igyekszik vizsgálni, hanem befogadóként. Hiszen a művészet meghatározásának kezdetektől fogva nincsenek egyértelmű kritériumai, az irodalmi, így a versfordításokat illető kánon összeállítása is teljes mértékben önkényes, adott korban adott műveket bizonyos szempontok alapján jónak ítélő egyének szubjektív ítéletalkotásának terméke. És bizony az sem ritkaság, hogy amit az irodalmi kánon elfogad, azt az olvasóközönség nem méltatja különösebb figyelemre, s ugyanennek a fordítottja is igaz lehet.

Emellett felvetődik az a kérdés is, hogy a műfordító tulajdonképpen kinek és miért is dolgozik? Mi lehet egy vers A forrásnyelvről B célnyelvre történő lefordításának célja? Vajon a fordító saját költői képességeit akarja próbára tenni, amikor egy idegen költő versének saját nyelvére való átültetésével próbálkozik meg? A versfordítói szakma elismerését kívánja kivívni teljesítményével, esetleg pusztán semmi egyéb nem érdekli, mint hogy az olvasó-befogadó közönség számára alkosson élvezhető és esztétikai élményt nyújtó művet?

Nyilvánvaló, hogy a célok is minden műfordító esetében változóak, illetve nagyon gyakran ötvöződnek. Az ember természeténél fogva örül az elismerésnek, ugyanakkor a művészt szinte minden esetben vonzzák a művészi kihívások, de adott művészeti tevékenység gyakorlójának sok esetben az is tudatos célja, hogy a befogadót gyönyörködtesse a művészi alkotás által.

Még távolabb eljutva akár azt is állíthatjuk, hogy a versfordítás tulajdonképp semmivel sem alacsonyabb rendű művészeti tevékenység, mint a szépírás vagy a zenélés. Sokat emlegetett analógia a fordító és a zenész párhuzamba állítása. Ilyen alapon a zene is tekinthető egyfajta fordításnak, hiszen a zeneszerző egy emberi fül számára hallhatatlan formában, a kottában teremti meg, a zenész pedig a hangszer által azt a befogadó számára hallható és élvezhető formában interpretálja. Mégsem szokták vitatni, hogy a zenélés önmagában anélkül, hogy a zenész maga zeneszerzői tevékenységet is végezzon, megérdemli a művészet címet. Ha az idegennyelvű vers szerzőjének művét a versfordító a célnyelven érthetővé teszi, mintegy „áthangszereli”, akkor ez alapján a versfordítás maradéktalanul nevezhető az irodalom bármely más formájával teljesen egyenrangú, a művészet címet kiérdemlő tevékenységnek, még csak nem is annak valamiféle alacsonyabb formájának. Mivel a magyar irodalomtörténeti hagyomány arról tanúskodik, hogy a jelentős(nek tartott) versfordítók általában, az esetek igen nagy számában fordítói munkásságuk mellett kiemelkedő költői életművel is rendelkeznek, fordítói életművüket sokszor költői életművük részének szokták tekinteni. Ugyan akadnak kiváló versfordítók, akik kevés verset írtak és fordítói életművükhöz képest költői tevékenységük elenyésző és jelentéktelen, inkább fordítva szokott lenni: a világirodalom nagynak tartott költői legtöbbször jelentős műfordítói munkássággal büszkélkedhetnek, de fordításaik száma jóval kevesebb, mint saját verseiké.

Vannak persze különleges esetek, mint például Jorge Luis Borges. Az argentin irodalmár nyelvtelenségét már életében legendák övezték, a költők biztonságával bánt anyanyelvével, a spanyollal, emellett pedig a spanyolhoz igen közel álló portugállal, a franciával, a némettel és az angollal is. Mára könyvtárakat lehet megtölteni a munkássága kritikai recepcióját alkotó írásokkal, hiszen a fent említett nyelvek mindegyikén írt is kiemelkedő verseket, illetve át is

ültetett költeményeket egyikről a másikra. Spanyolra fordította például a *Beowulfot*, és ez csak egyetlen példa terjedelmes műfordítói munkássága jelentősebb darabjai közül. Borges esetében nemigen választható szét élesen a költői és versfordítói munka, ezért egy több nyelven alkotó és a nyelvek között egy macska ügyességével ugráló szerző munkássága is evidens bizonyítékul szolgálhat rá, hogy valójában mennyire közel is áll egymáshoz versírás és versfordítás.

Két hasonló, ugyanakkor valamilyen szempontból két teljesen másféle művészi tevékenységről van szó versírás és versfordítás esetében. Tagadhatatlan azonban, hogy a versfordítás maga is költői képességeket követel gyakorlójától, ezért nem más, nem tekinthetjük másnak, mint művészeti tevékenységnek a szó legszorosabb értelmében véve.

S miután érveket sorakoztattunk fel amellet, hogy a versfordítás igenis művészi tevékenység az irodalmon belül, mégpedig talán semmivel sem alacsonyabb rendű, mint maga a versírás vagy a szépprózáírás, érdemes pár megjegyzést ejteni arról is, hogy tulajdonképpen miben is áll jelentősége, mint a szépirodalom, ezáltal pedig a művészet egy formájának. Mivel a versfordítás alapvetően a célnyelvi befogadót egy olyan szerző olyan művével igyekszik megismertetni, mely nyelvismeret híján a befogadók többsége számára elérhetetlennek bizonyulna, elsődleges szerepe lehet a költészet nyelvek közötti közvetítése. Hiszen az idegen nyelven tudók többsége általában egy vagy két nyelvet ismer azon a szinten, hogy szépirodalmat, pláne verset olvasson, és még a legkivételesebb nyelvtehetséggel rendelkező személyek is általában maximum négy-öt nyelvet bírnak a líra élvezetének szintjén. A teljes világlíranak pedig versfordítás nélkül még azok is legfeljebb egy elenyészően kis százalékát ismerhetik meg, akik számos idegen nyelvnek vannak mesterei szinten a birtokában.

Nem túlzás tehát talán azt mondani, hogy versfordítás nélkül a világlíra, mint olyan nem létezik, nem is létezhet, csupán nemzeti nyelvű lírák, ez az állítás pedig kiterjeszthető az irodalom minden formájára egyaránt. A versfordításnak eszerint nem kevesebb, mint világlíra-konstituáló szerepe van, hiszen nélküle más nemzetek költészetének megismerése bármilyen formában lehetetlen. Ugyanakkor a versfordítás valamilyen szempontból a célnyelv nemzeti nyelvű lírairodalmának is részévé válik, ezért nemcsak mintegy létrehozza a világlírát, hanem az egyes nemzeti líráknak is jelentős részét képezi. A világlíra pedig nem pusztán egyes nemzetek lírairodalmából áll össze, hanem talán kezelhető a nemzeti lírairodalmak összegénél valamiképpen több, azok felett álló létezőként.

Ahogy a Harenberg Világirodalmi Lexikon régi, ám máig aktualitással bíró szócikkében olvashatjuk a műfordítás definícióját:

„A műfordítás szövegek közvetítésének egy fajtája, egy másik nyelvre való átültetés segítségével. - A különböző nyelvű népek közötti verbális és kulturális kapcsolat legrégebbi és legfontosabb közegeként a fordítás lehetővé teszi mind a nemzetek közötti kapcsolatot, mind a világirodalom létrejöttét Goethe szellemében, aki szerint a költészet az egész emberiség közös tulajdona.”

Ha pedig egyetértünk a fenti idézettel és Goethe, a sokak által a világirodalom egyik legnagyobb költőjének tartott irodalmárának véleményével, akkor alátámasztást nyer az az állítást, hogy a versfordító elsődleges feladata nem kevesebb, mint valamit hozzátenni ahhoz, amit *világlírának* nevezünk, sőt, világlíra, mint olyan, versfordítói munka nélkül nem is nagyon létezhet.

Minden korban és minden irodalmi közegben volt, van és lesz igény külföldi nyelvű irodalom, azon belül pedig külföldi nyelvű líra adott nemzet célnyelvére való átültetésére. A versfordító tehát nem kevesebbet végez, mint nemzeti nyelvű irodalmak, ezáltal pedig kultúrák közötti közvetítő munkát. Ebből következően pedig nem volna túlzás azt állítani sem, hogy a versfordítót több elismerés illetné meg, mint amennyit általában kap. A dicsőség általában elsősorban a szerzőé, és legfeljebb csak másodsorban a vers fordítójáé, pedig a fordító sokkal többet tesz, mint adott szöveget A nyelvről B nyelvre lefordít. Amennyiben pedig a versfordítás költői és alkotói munka, akkor következtetésként talán azt is levonhatjuk, hogy jelentőségének is több figyelmet kellene tulajdonítani minden szempontból, mint amekkora figyelmet általánosságban szentelnek neki példának okáért a kortárs magyar irodalomkritikai diskurzusban...

IRODALOM

HEGEDŰS Géza, *A költői mesterség*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

JÓZAN Ildikó, *Mű, fordítás, történet. Elmélkedések*, Budapest, Balassi Kiadó, 2009.

PÉTER Mihály, *Nyelv, stílus, költői beszéd. Válogatott tanulmányok*, Budapest, Tinta Kiadó, 2005.

RÁBA György, *A szép hűtlenek. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969.

George STEINER, *Bábel után. Nyelv és fordítás I.*, ford. Bart István, Budapest, Corvina Kiadó, 2005.

SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Megértés, fordítás, kánon*, Budapest-Pozsony, Kalligram, 2008.

SZIGETI Csaba, *A külső fordításról*, Jelenkor, 1998/7-8, 751-762.